

УДК 32.019.51:378

Бабічев Є.Р.

Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЖИТТЄВОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА В КОНТЕКСТІ ВИКЛАДАННЯ ПОЛІТОЛОГІЇ

У статті аналізується роль політології як гуманітарної науки та її значення в формуванні світогляду і життєвих принципів сучасного спеціаліста. Особлива увага приділяється формуванню рис і характеристик, які сприяють активізації особистості, вихованню її активної життєвої позиції. Обґрунтовується точка зору, що викладання політології в сучасному вищому навчальному закладі є необхідною умовою формування активної громадянської позиції молодій людині, і задля цього необхідно збільшення кількості годин викладання в аудиторних умовах – на лекційних та семінарських заняттях.

Ключові слова: політологія, активна життєва позиція, політична позиція, громадянська активність.

Бабічев Е.Р.

ФОРМИРОВАНИЕ АКТИВНОЙ ЖИЗНЕННОЙ ПОЗИЦИИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА В КОНТЕКСТЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ПОЛИТОЛОГИИ

В статье анализируется роль политологии как гуманитарной науки и ее значение в формировании мировоззрения и жизненных принципов будущего специалиста. Особое внимание уделяется формированию черт и характеристик, которые способствуют активизации личности, воспитанию у нее активной жизненной позиции. Обосновывается точка зрения, что преподавание политологии в современном высшем учебном заведении является необходимым условием формирования активной гражданской позиции молодого человека и для этого необходимо увеличение количества часов преподавания в аудиторных условиях – в процессе лекционных и семинарских занятий.

Ключевые слова: политология, активная жизненная позиция, политическая позиция, гражданская активность.

Babichev Ye.

FORMATION OF ACTIVE SOCIAL POSITION OF FUTURE SPECIALIST IN CONTEXT OF TEACHING OF POLITOLOGY

The analysis of the role of Politology as humanitarian science and its meaning in formation of general outlook and social values of future specialist is presented in the paper. Special attention is paid to those characteristics which promote student's personal development, his active social position. Teaching of Politology at the establishments of higher education is vitally essential for forming active social attitudes of students. Therefore, it is propounded to increase the number of academic hours for teaching Politology.

Key words: Politology, active social position, political position, social attitudes.

Вища освіта в Україні, гуманітарна, зокрема, знаходиться на етапі глибоких та системних змін. На цьому етапі суспільно-політичного розвитку суспільства вкрай не-

обхідні докорінні реформи, які б вивели Україну на рівень провідних країн Європи та світу. Ці реформи можливі при якісних керівних кадрах і спеціалістах майже у всіх галузях економіки, політики, гуманітарної сфери. Однією із характерних рис керівника і спеціаліста, що спроможна забезпечити ін-

новаційний розвиток України, є активна життєва та громадянська позиція, формування якої починається в особистості ще у період навчання. Звичайно, що на її формування у студентської молоді впливає вельми широке коло важелів та факторів. Це і соціально-економічний, і суспільно-політичний розвиток держави, моральний клімат у суспільстві, постійна боротьба зі злочинністю і корупцією і ще ціла низка чинників, обставин і факторів.

Одним із важливіших факторів, що впливають на формування життєвої позиції молоді, є рівень та якість вищої освіти. У процесі формування позитивних громадянських рис у молодій людині в контексті здобуття нею вищої освіти велика роль відводиться гуманітарним наукам. Викладання цих наук формує у молоді почуття патріотизму, нетерпіння до порушень норм моралі, бажання бути серед тієї частини суспільства, яка сприяє успішній реалізації реформ в Україні і наближає інтеграцію країни до світового та європейського простору.

Значна питома вага в процесі формування громадянських якостей належить державі та суспільству. Саме їхні проблемні поля найбільш ретельно вивчаються в курсі політології, відтак роль цієї дисципліни в формуванні громадських рис є значною.

Проблеми викладання політології в вищій школі України досліджуються досить довгий час і мають дуже об'ємну науково-методологічну базу. Фундаментальними дослідженнями в цій галузі можна вважати праці В. Антоненка, В. Полуреза, М. Сазонова, Ф. Кирилюка, О. Тягла та інших. Є дослідження нової хвилі науковців і методистів щодо проблем оптимізації викладання політології. Найбільший внесок, на наш погляд, зробили Г. Аляєв, С. Гелей, Б. Голованов, О. Кузь, Б. та Н. Москальови та інші. Значною є база дослідження шляхів активізації життєвої та громадянської позиції як людини взагалі, так і молоді, зокрема. Для подальшого вивчення цих проблем можна спиратись на дослідження О. та В. Бабкіних, В. Лозового, О. Романовського, В. Ямницького, В. Мухіної, В. Сафіна та інших.

Але, на наш погляд, є певний дефіцит у працях щодо вивчення безпосереднього впливу, особливо крізь призму сучасної соціально-політичної, економічної та гуманітарної ситуації, що склалася в країні, як політології, так і інших гуманітарних наук, наприклад, історії, філософії і соціології, на

життєву та громадську активність студента, майбутнього молодого спеціаліста.

Вивчення наукової та методичної літератури з проблем викладання політології дають підстави стверджувати, що оволодіння політологічними знаннями сприяє формуванню у молодих спеціалістів, чіткої та активної життєвої позиції, вміння аналізувати суспільно-політичні явища, не тільки на засадах особистісних інтересів, але й з позиції громадянської і суспільної доцільності, на підвалинах особистісних переконань, що базуються на науковому світогляді. Саме в аналізі специфіки цих проблем і полягає, на наш погляд, мета даної статті.

Досліджуючи проблему формування активної життєвої позиції особистості, насамперед треба визначитись у деяких категоріях. У статті формування активної життєвої позиції буде розглядатися як синонім громадянської і політичної активності (поза аналізом професійних рис особистості). Така постановка проблеми статті зумовлена тим, що саме громадянськість і політична активність формуються найбільшою мірою саме політологією. Звичайно, це твердження ніяк не применшує значення та роль фахових і гуманітарних, таких, як історія України, філософія, соціологія та культурологія, дисциплін.

Політична активність у сучасній політології визначається як „одна із форм суспільної активності, яка має на меті впливати на прийняття політичних рішень, здійснення своїх інтересів” [1, с. 22]. Зацікавленість суспільства у підвищенні політичної активності особистості обумовлена деякими причинами: по-перше, вона сприяє підвищенню ефективності функціонування всієї його політичної системи; по-друге, допомагає молодій людині знайти своє місце в межах соціуму; по-третє, спроможна мінімізувати в особистості таку рису, як байдужність до політики і, як наслідок, такої життєвої позиції, що властива за сучасних умов багатьом молодим людям (з вищою освітою, зокрема) як абсентеїзм.

Тобто, кожна демократична держава, (і українська – не є винятком), об'єктивно зацікавлена в розвитку політичної активності особистості, і насамперед молодих спеціалістів. У політичній активності громадян традиційно вбачається одна з основних умов здійснення її політики, досягнення і забезпечення політичної стабільності. Індивіди, що мають вищу освіту, „як правило, демонструють більш високий рівень політичної активності в порівнянні з тими, хто закінчив

тільки середню школу” [1, с. 23]. Позбутися байдужості до політики (і до виборів, зокрема) у молоді можна багатьма методами. На наш погляд, для молодих людей, що перебувають у системі вищої освіти, найбільш ефективним методом є регулярна роз’яснювальна робота викладачів під час лекцій і семінарів з курсу „Політологія” та в процесі викладання інших гуманітарних дисциплін.

Політична активність пов’язана з політичною позицією особистості. Важливо визначитися в категорії „політична позиція”. Під нею слід розуміти ставлення індивіда до політики і політичної діяльності завдяки чому особа „виявляє свої ідеали, цінності, інтереси і здійснює власну діяльність у сфері політики, визначає спрямованість вчинків, вибір цілей і засобів їх досягнення, характер ставлення до різноманітних політичних явищ” [1, с. 495].

Можна констатувати, що політична позиція особистості формується під впливом цілої низки внутрішніх і зовнішніх чинників. Політична позиція в сучасних умовах диференціюється як активна чи пасивна за ступенем участі в політичному житті. Політична позиція громадян є одним із показників рівня розвитку політичної свідомості і культури в державі та суспільстві.

Активна життєва громадянська позиція передбачає участь у проведенні політичних дій таких, як вибори, референдуми, обговорення документів загальнодержавного значення (наприклад, Конституції і Законів) на засадах власної політичної позиції, обґрунтованої всією сукупністю набутих знань. Ознаками політичної і громадянської активності можуть бути: звернення з усними та письмовими заявами до органів державного управління; робота в партійних та політичних організаціях; виступи в засобах масової інформації з політичних питань.

В умовах вищого навчального закладу активна громадянська і політична позиція студента – майбутнього спеціаліста – може формуватися виключно як легітимна, творча і конструктивна щодо держави та її політичної системи. У вищих навчальних закладах, де готують інженерно-технічні кадри, життєва позиція за змістом, повинна бути прогресивною, тобто такою, яка сприяє створенню інноваційних технологій, і базуватись на принципах, які об’єднують суспільство та відтворюють його корінні інтереси.

Взагалі, аналізуючи багаторічні дослідження представників багатьох гуманітарних наук (політологів, соціологів, психологів, філософів, культурологів), можна ствер-

джувати, що активна політична та громадянська позиція притаманна людям з неординарними соціальними і психологічними чеснотами (наприклад, зі значним рівнем сили волі, з певним типом психологічного темпераменту (або так званого „холерика”, або – „сангвініка”). Цій людині також притаманні екстравертність, завищені претензії як до себе, так і до оточуючого її середовища, особливо соціального. Індивід з активною громадянською та політичною позицією в своїй діяльності, і навіть житті, керується такими мотивами як – зробити світ кращим, більш справедливим, підвищувати якість життя, професіоналізм та ефективність влади, поліпшувати соціально-політичний стан суспільства та держави. Людина з активною життєвою позицією, як правило, має якісну освіту, високий інтелект, соціальну мобільність. Її свідомості близькі громадські і суспільні проблеми та інтереси, моральні ідеали, еталони суспільної моралі і поведінки, почуття власної гідності та справедливості яке високо розвинуте. У наш час вельми важливо „звернути увагу на об’єктивну зацікавленість нашого суспільства і його політичної еліти у формуванні у громадян здатності раціонально-критично оцінювати політичний процес, вільно визначатися в політичному житті” [2, с. 47].

У контексті всього вищезгаданого, слід підкреслити, що професорсько-викладацький склад сучасної системи вищої освіти засобами викладання такої гуманітарної дисципліни, як політологія, може реально сприяти формуванню у студентів рис, які б у сукупності можна ідентифікувати як активну життєву позицію. Основні завдання системи вищої освіти щодо розвитку особистості студента, як майбутнього спеціаліста, можна представити такими педагогічними цілями, в контексті реалізації яких у останнього формується:

– критичне мислення, самостійність, відповідальність, організованість та цілеспрямованість;

– бажання оволодіти методами системного та порівняльного аналізу;

– уміння вчитись і вдосконалюватися в процесі навчальної і професійної діяльності;

– уміння творчо мислити і діяти;

– повага до іншої людини, її думок, поглядів тощо.

Досягнення цих педагогічних цілей, у свою чергу, сприяє формуванню таких рис особистості, як:

– громадянськість та патріотизм;

– почуття причетності до справ, що відбуваються в Україні;

– бажання долучитися до справ, що наближують соціально-економічний і політичний процес модернізації і перетворень;

– неприйняття фактів корупції.

Аналізуючи наукову та методичну літературу з проблем викладання політології та інших гуманітарних дисциплін, досвід, накопичений цілою низкою провідних вищих навчальних закладів Харкова, можна стверджувати, що мету, яка зазначена в назві статті, можна досягти, насамперед, через якісне вивчення самого предмету та його окремих тем, які викладач вбачає необхідними і актуальними. У цьому контексті дуже важлива сама постать викладача, його професіоналізм, рівень та глибина світогляду, педагогічний хист, вміння слухати і переконувати аудиторію.

Вагомими засобами формування політичної і громадянської активності студента може стати вивчення праць і біографій творців української державності – М. Грушевського, В. Винниченка, та їхньої творчої спадщини. Також можна досліджувати приклади з біографій героїчних постатей, застосувати факти з біографій борців за незалежність, дисидентів, інших непересічних громадсько-активних діячів.

У процесі формування активної життєвої позиції студента, майбутнього спеціаліста, необхідно виходити з ситуації, коли студент виступає не тільки як об'єкт виховання і навчання, а і як суб'єкт, що активно визначає свою позицію до держави, її політики, політичної системи, Конституції, інших символів державності. Він постійно і свідомо працює під час лекцій, бере активну участь у діалозі з викладачем на семінарських заняттях, розвивається в процесі самостійної та індивідуальної роботи над теоретичними і практичними питаннями сучасної політології.

Розвиток інтелекту студентів, їх прагнення до саморозвитку, пізнання дійсності і, на кінцевій фазі, як квінтесенція всього навчального процесу, спроможність індивіда до активного громадянського і політичного життя, може стимулювати проблемний метод викладання гуманітарних дисциплін, і політології, зокрема. У вищій школі України накопичено солідний досвід викладання політології з використанням різних методик та технік стимулювання розумової активності студентів. Основним інструментом цього методу є обговорення під час вивчення змісту навчального матеріалу курсу „Політологія”, основних напрямків їхньої майбутньої

професії та громадської діяльності. Тобто, у самому проблемному методі навчання міститься момент (так званий „ключ”), що стимулює у найбільш креативної частини молоді політичну та громадянську активність через активність пізнавальну.

Принципи Болонського процесу вимагають від викладачів приділяти значно більше уваги організації та здійсненню індивідуальної та самостійної роботи студентів. Саме факт пізнання матеріалу і вивчення дисципліни через самостійні зусилля вже є фактом активності. Регулярні зусилля студента через самостійне вивчення всіх предметів, що входять до навчального плану, гуманітарних дисциплін і політології зокрема, об'єктивно стимулюють студента до активності. Значну роль в стимулюванні відіграють оцінки, представлені викладачем в процесі перевірки контрольних робіт, здачі модулів, заліків, іспитів. Пізнання дисципліни, що вивчає політику і політичні процеси, значно підвищує можливість і вірогідність того, що у цієї особистості сформується активна життєва громадянська і політична позиція на засадах засвоєння неупереджених наукових знань.

Заняття науковими дослідженнями також сприятиме формуванню у студента рис, які притаманні особистості з активною життєвою і громадянською позицією. Сам метод наукового пізнання в гносеології вважається таким, який найбільше сприяє розвитку в особистості потреби самостійно розібратися в глибинній сутності речей. Пізнаючи загальні політичні процеси через вивчення політологічних законів та категорій, майбутній молодий спеціаліст з власної ініціативи, самостійно, пізнає політичне буття нашої держави й світу. Через наукову роботу, яка проводиться під керівництвом професорсько-викладацького складу, стимулюється пізнавальна активність, і це, в свою чергу, є передумовами, що сприяють формуванню активної життєвої позиції.

В усіх вищих навчальних закладах Харкова активно розвивається і стимулюється участь студентів у науковій роботі. Наприклад, в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка діє політичний клуб студентів, яким керують досвідчені професори і доценти. Цей клуб має міжвузівський масштаб і постійно проводить засідання разом зі студентами Харківського державного технічного університету будівництва і архітектури. Як приклад заохочення студентів до політичних наукових досліджень можна навести таке: у Харківському національному

університеті імені В.Н. Каразіна з 2007 року активно функціонує Асоціація політологів Слобожанщини. У її складі, згідно зі статутом, діє секція молодих політологів, куди входять студенти філософського та соціологічного факультетів.

У Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка та в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди проводяться глибокі дослідження наукової спадщини класика і фундатора української філософії Григорія Савича Сковороди. Пізнання його теорії „спорідненої праці” допомагає майбутньому спеціалісту оптимально підходити до активного пізнання світу і його політичної складової, що, безсумнівно, на кінцевій фазі сприяє формуванню у студентів цих університетів активної життєвої позиції.

У цілому, на основі аналізу, що був викладений в даній статті, можна зробити певні висновки.

По-перше. В українському суспільстві є велика потреба у появі в різних галузях економіки, культури, освіти, науки тощо молодих спеціалістів з вищою освітою, які б мали не тільки високий професійний рівень, але й активну життєву громадянську і політичну позицію.

По-друге. Головними постачальниками таких кадрів можуть бути вищі навчальні заклади держави всіх рівнів акредитування, особливо III та IV рівня.

По-третє. Одним із основних шляхів формування у студентської молоді, майбутніх спеціалістів, активної життєвої позиції є високий рівень викладання гуманітарних дисциплін і, в зв'язку з тим, що мова йде про формування активної громадянської та політичної позиції молодого спеціаліста, роль такого предмету, як політологія, є дуже важливою і значною.

По-четверте. Болонський процес, висока питома вага в межах навчального процесу, що відводиться індивідуальній та самостійній роботі студентів під керівництвом висококваліфікованого викладача, об'єктивно великою мірою сприяють формуванню активності, яка при наполегливій праці самого студента, у сукупності з іншими факторами, має перерости в активну життєву позицію.

По-п'яте. Одним із вирішальних чинників в цій соціально і політично значущій справі є постать та особистість викладача, його моральний, професійний, науковий, загальнокультурний рівень.

По-шосте. В Україні, і в Харкові зокрема, висококваліфікованими викладачами багатьох вищих навчальних закладів накопичений значний досвід, який необхідно активно акумулювати і застосувати всім, хто причетний до роботи зі студентською молоддю.

По-сьоме. У межах навчального процесу і системи, що активізує наукову діяльність студентів, є реальні можливості для підготовки молодих спеціалістів з такими якостями і характеристиками, й саме задля зростання рівня ефективності їхнього функціонування необхідно збільшити кількість годин викладання політології в аудиторних умовах – на лекційних та семінарських заняттях

На наш погляд, у даній статті розглядаються, безумовно, не всі проблеми викладання політології в контексті формування у студентської молоді громадянської та політичної активності. Вважаємо, що позиції, які представлені в статі, є лише підставами для подальшого їхнього обговорення і дискусії в професійному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологічний енциклопедичний словник/ [за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка]. – Київ: Генеза, 2004. – 735 с.
2. Іванов М.С. Політологічна освіта в контексті політичних трансформацій суспільства/ М.С. Іванов.– Миколаїв: Видавництво МДГУ імені Петра Могили, 2004. – 278 с.